

SZÉKHELYI MAILÁTH GYÖRGY

† 1883

A múlt hét csütörtökjének reggelén iszonyú gonosztett rémhírére ébredett Budavára s a főváros s az egész ország, Mailáth György, az ország bírója, a főrendiház s a legfőbb ítélőszék elnöke, a haza legkitűnőbb és legtekintélyesebb fiai egyike meggyilkoltatott; meggyilkoltatott oly kétségbeejtő módon, a mi jobb természetünk fellázadását idézné elő – s legmélyebb erkölcsi undor érzetét keltené bennünk akkor is, ha annak a legkisebb embertársunk s nem a legnagyobb és legjelesebb férfiak egyike esett volna is áldozatul.

Mert valóban Mailáth György azok egyike volt, kik – az öregség végelgyengülésében, vagy a legyőzhetetlen betegség kórágán múlva is ki – megsirathatatlan veszteség érzetét ébresztenék szívünkben. Ritka tehetségekkel, az ész és jellem valóban kivételes adományaival ruházva föl, nagy érdemű és nagy fényű elődök sarja, nyomaikon emelkedve magasra, de érdemben és fényben felülmúlva őket, a korona és a haza körül halhatatlan érdemeket szerevezve, a legnehezebb időkben törhetetlen jellemnek, páratlan igazságszeretetnek, áldozatkész hazafiságnak s önzetlenségnek adva kétségbevonhatatlan bizonyítékait, egyenlő magasságra emelkedve a közélet polcain s a nemzet tiszteletében és a korona bizalmában, oly anyagi és szellemi fölényt ért el, melyre milliók közül alig emelkedhetik egy – pótolhatatlannak látszó ürességet hagyva maga után kidőlésben, önkénytelenül ragad a felkiáltásra: hogy ilyen embernek így kell elesnie!

Gyilkosait föltaalhatják s jogérzetünk követeli, vajha feltalálnák, hogy ily undok gonoszság emberileg se maradjon megtorlatlanul; a kérlelhetetlen igazságszolgáltatás bosszút állhat érte, s követeljük, hogy álljon is bosszút; de ő nem lesz visszaadva nekünk – családjának s a hazának – s a bosszúállás semmit sem hozhat helyre abból, a mi elkövetett, semmit sem szerezhet vissza abból, a mit benne elvesztettünk!

Mailáth György korán lépett a közélet terére, mint kiváló családaink sarjai abban az időben rendesen. A Mailáthok, nemzedékeken át kiváló előszeretettel ugyan a bírói pálya iránt, általában a közélet minden térein jeleskedtek. A család székhelyi előnévvel bíró ága, melyhez ő is tartozott, nem oly régi, mert csak a XVII. század közepéről ered; de a Mailáthok már az előtt is nevezetes helyet foglaltak el hazánk közéletében s történelmünkben. Bonfin Maylátnak, Turóczi Mojnótnak írja a család nevét s mindkettő Ákus kún vezértől származtatja. Borich mellett is vitézkedik egyik unokája s a vak Béla pártfelei által aprítottatott össze Sajónál. Mailáth István, szűnyogszegi előnévvel, nagy ember volt Erdélyben a Zápolyák idejében. A mohácsi vészben is jelen volt, mint fiatal dalia, Lajos király közvetlen közelében. Azután Zápolya mellé állt Ferdinánd ellen; s midőn Gritti Lajos, a cselszövő olasz, Czibak Imrét orvul megölte, a bosszút állni kész hadak élére állt. Zápolya után hatalmas pártja volt, mely őt akarta a fejedelemségre emelni. De török fogságba került s ott is veszett el, mint Török Bálint. A szűnyogszegi Mailáth-ág már a XVI. század végén kihalt; de a székhelyi ág, mely csak ezután kezdett emelkedni, máig is virágzik. Józsefben, - e néven másodikban – grófi méltóságra is emelkedett a múlt században, s e grófi ágból származott Antal, a kancellár, ki gr. Pálffy Fidél után a bécsi kormány ellen méltán felbőszült nemzetet, tapintatossága által ki tudta békíteni a koronával s mikor a 67-ki kiegyezés után a delegációban elnökölt, ama jellemző szót mondta: ma egy egyszerű delegátusnak több befolyása van a kül- és hadügyre, mint nekem olt kancellár koromban; és János, a német nyelvű s szellemű magyar történetíró, kit a nyomor, leányával együtt, a stahrembergi tó hullámsírjába kergetett.

A nem grófi ág azonban még jelesebb fiaikat szült a hazának; különösen a három Györgyöt: apát, fiút és unokát, kik közül az első a királyi személyesi (personalis), a két utóbbi az országbírói méltóságot viselte. A most elhunyt György atyja, a II-ik György, 1786-ban születve, már 1811-ben Pozsony város követe volt az országgyűlésen; előbb ő is királyi személynök volt mint atyja s e minőségében a követi tábla (alsóház) elnöke; később azonban országbíró s a főrendiház elnöke – a nádor akadályoztatása esetén. Jellemét a M. Porcius Catoéhoz hasonlították. 1848. dec. 31-kén, a moóri csata elvesztése után elvállalta a békekövetség vezetését Windischgrätzhez, de – bár

Batthyány, Deák és Lonovich voltak társai – eredménytelenül. Ez volt utolsó föllépése a közélet terén.

Fia, a mi Györgyünk, 1818-ban született Pozsonyban, hol akkor apja a megye alispánja volt. A fiu is a megyén kezdte közszolgálatát és pedig mint Baranya-megye tiszteletbeli jegyzője, már 19 éves korában, mikor már befejezte iskolai s jogi tanulmányait. Éles ész, biztos szónoki kifejezés és szabatos toll különböztették meg az ifjút, s a közelismerést jellemének és tehetségeinek oly hamar megnyerte, hogy már 21 éves korában, az 1839-40-diki országgyűlésre követül küldte őt Baranya-megye, mely előbb alispánjának is megválasztotta. Az ifjú követ az országgyűlésen nem játszott még kiválóbb szerepet, megelégedett azzal, hogy az ország legkiválóbb férfiainak barátságát és becsülését – további szereplése s emelkedése e legbiztosabb alapját – megszerezte magának.

Az országgyűlés végeztével megyéje őt első alispánságra emelte s ettől kezdve övé volt ott a vezérszerep. Az ő befolyása alatt készültek a követi utasítások az 1843-ki országgyűlésre s azok egyik pontja volt, a nemesi kiváltságok s a nemesség adómentességének megszüntetése. E férfiú, kit mindvégig oly hozzáférhetetlen arisztokratának tartottak – s az is volt, a szó legnemesebb értelmében – azzal indokolta az általa készített utasítás e pontját: hogy a nemesi kiváltságok megszüntetésének magától a nemességtől kell kiindulnia, mert csak ha önkénytes: lesz annak az az erkölcsi bece, mely az arisztokrácia szellemi fölénységét akkorra is biztosítja, ha jogi kiváltságai megszűntek. mint követ, az országgyűlésen is felszólalt a nemesek adómentessége ellen s bár nem csatlakozott a szabadelvű ellenzékhez, nemes magatartása ennek tiszteletét és rokonszenvét is megszerezte számára. Az akkoriban kitört nemzetiségi surlódások s Horvátország külön követeléseit tárgyalásban pedig oly államférfiúi tapintattal egyesítette a legtisztább hazafiságot, mely az akkori ingerültség közepett mindkét részre a legjobb hatást gyakorolta.

Ez országgyűlés végeztével Baranyavármegye főispáni helytartójává, - 1847-ben pedig annak valóságos főispánjává neveztetett ki s e minőségben vett részt az 1848-ki pesti országgyűlés főrendiházában. Mint adminisztrátor, államtani ismeretei gyarapítására s látköre szélesítésére, nagy utazást tett Európa nyugati országaiban. Bejárta Német-, Francia- s Angolországot, Belgiumot és Hollandiát. Tanúja volt azon heves parlamenti küzdelmeknek, melyeket Thiers, az ellenzék élén, Guizot ellen folytatott; Angliában pedig közvetlenül tanulmányozhatta azokat a nagy mozgalmakat, melyek a gabonatörvény eltörléséhez vezettek. Anglia alkotmányossága s reform mozgalmái különösen nagy hatást tettek elméjére és lelkiületére. Érintkezésbe lépett a legkiválóbb államférfiakkal, tanulmányozta a közigazgatási és törvénykezési rendszert, s ott szerzett ismeretei és benyomásai nem egyszer mutatkoztak később is itthoni működésében.

Az 1848-diki országgyűlés 1849 elején Debrecenbe költözvén, Mailáth – ki az alkotmányosság s a békés kiegyenlítés útját elvágva látta – a magánéletbe vonult vissza, gazdaságának s politikai tanulmányoknak élt – és várta az időt, melyben újra szolgálhat hazájának. Nem lévén, mint akkor mondták, »kompromittálva«, s bár nem népszerű, de közbecsülésben állván, Bach és Schmerling fényes ajánlatokat tettek neki, hogy rendszerök szolgálatának megnyerhessék; de ő erre minden kísérletet határozottan visszautasított. Ellenkezőleg, az ó-konzervatívok élére állt, kik – múltjoknál fogva, mely nem engedte őket forradalmi tendenciákkal vádoltatni – leginkább hivatva lehettek a jogfolytonosság elvének megőrzésére akkor, mikor a hatalom minden jogot elkobzott s megsemmisültnek hirdetett. Már 1851-ben aláírta, huszonegyed magával, az ő felségéhez intézett emlékiratot s 1857-ben 140-ed magával az alkotmány visszaállítására irányzott kérvényt a fejedelemhez. Hogy egyik, mint másik sikertelen maradt, az őt nem csüggesztette. Schmerling későbbi szavát, »várhatunk«, azok mondhatták el igazán, a kik a jog és az igazság mellett állottak.

1859-ben, Bach bukása után, Rechberg az első kísérletet akarta tenni az alkotmányosság visszaállítására; s az e célból kibővített birodalmi tanácsba néhány magyar konzervatív főurat is meghítt. Andrassy György, Barkóczy János, Szécheny Antal grófok s Mailáth György engedtek a felhívásnak, de csak hogy ott Bécsben kifejtessék a magyar nemzet igazait s tették azt annyi bátorsággal, mint bölcseséggel. A nemzet, mely előbb nem helyeselte a Reichsrathba belépésöket, tapsolt ottani fellépésöknek. Az első igaz és bátor szó ki volt mondva s attól kezdve nem lehetett többé kétség, hogy az igazság diadala – várathat magára, de előbb-utóbb meg fog jöni.

Az 1860. októberi diploma volt az első komoly lépés az uralkodó részéről a kiegyenlítésre s az alkotmány helyreállítására, s ha azt az 1861. februári Schmerling-féle alkotmány nem desavouálja: kiindulási pontul szolgálhatott volna. Mailáthnak is nagy része volt az októberi diploma létrehozásában; de az 1861-ki országgyűlés már a februári birodalmi alkotmány benyomása alatt ült össze s így nem tehetett mást, mint Deák Ferencz fölrataival – ez örökbecsű monumentális művekkel – bebizonyítani a világnak a magyar nemzet jogainak s alkotmányának elévülhetetlenségét.

Az országgyűlés elosztatását Schmerling új kísérletei követték s Mailáthnak ismét érezni kellett, hogy az ő ideje még nem jött el. De midőn 1865-ben ő felsége Budapestre jött s itt három napot töltött, a kiegyezés elszakadt fonala újra fölvetetett, Mailáth, ki 1861-ben a tárnokmesteri méltóságot viselte, most m. kir. udvari kancellárrá neveztetett ki; mellette b. Sennyey Pál lón tárnokmesterré.

E két férfiura a legnehezebb feladatok egyike várt, melyek valaha államférfiú előtt állottak. Nem az alkotmány helyreállítása, mire csak egy tollvonás kellett volna – hanem annak előkészítése s áthidalása. A nemzet, Deák feliratain állva, az 1848. teljes helyreállítását, a csonkítatlan jogfolytonosságot követelte. A hatalom előtt a negyvennyolcnak még neve is gyűlöletes volt. S mégis az volt a feladat: összehozni a végleteket, kiegyeztetni az ellentéteket. Erre vállalkozott Mailáth György. Lefelé – meggyőzni a nemzetet a kiegyezési szándék őszinteségéről, felfelé – védni a nemzet jogait; gyanúsítatva mindkét oldalon, mégis tisztán állani mindkét irányban; lépésről lépésre, nyomról nyomra haladni előre a cél felé, abban a tudatban, hogy ha a cél elérve, a kormányt más kezekbe kell adnia: az államférfiúi eszély nem kisebb mértéke kívántatott hozzá, mint az önzetlen hazafiságé, mely a »sic vos non vobis« által se engedje elkedvetlenítenni magát s megbéníttatni tetterejét.

S Mailáth György, ki 1860-ban a kibővített birodalmi tanácsban ez egyszerű, de oly világos mint határozott szavakban állítá vala föl a tételt: »Nálunk minden gyermek tudja, hogy törvénynek csak oly határozat neveztetik, mely a nemzet és a korona közmegegyezésével jött létre«, - most, midőn a nemzet 48-at értette a törvény alatt, a korona pedig a 47-et is sokallta, ő, a 47 embere, a 48 visszaszerzésén működött, egész szívósságával, melynél csak államférfiúi eszélye volt nagyobb, és midőn a cél el volt érve: visszavonult, hogy a parlamenti többség jelöltjeinek engedje át a kormányt, melyet ő segített nekik megnyerni s még visszavonulásában is, az utolsó pillanatig, készséggel dolgozott a híd elkészítésén és szilárdításán. Egyetlen példa az alkotmányok történetében.

Mailáthot, visszalépésével, a nemzet tisztelete kísérte magányába, melyben azonban nem soká maradt, mert a felelős kormány őt a legfőbb, a semmitő törvényszék elnöki székébe emelte s országbíróul terjesztette a megkoronázott magyar király elé. Hogy e minőségében, a magyar igazságszolgáltatás körül minő érdemei vannak, hogy a bírói függetlenség elvének érvényesítése mellett miképp emelte föl szavát a főrendiházban; hogy az 1869-től 1881 végeig működött semmitőszék, az ő vezetése alatt, a magyar judikatura megszilárdítására mint hatott döntvényeivel; hogy az 1882. január 1-től ismét egyesített m. kúria elnökségében mily fáradhatatlanul szolgálta utolsó napjáig az igazságszolgáltatás ügyét: mindezt följegyezni s méltányolni a történelem föladata lesz.

Mert ő már a történelemé. Testileg kisded, de szellemileg oly nagy alakja magas piedestálon áll: a nemzet elismerésén. Nem csak állásánál, hanem eszénél s jelleménél fogva volt ő az ország legfőbb bírása. Az igazság s a jog nem találtak sem erősebb, sem méltóbb védőre nála a bírói széken s a tanácsteremben. Világos és erélyes előadása teljes hatalmával védte meggyőződéseit s szónok volt, ahol kellett, bíró és az igazság védője mindenütt.

Jellemének egy kimagasló nemes vonását még nem volt alkalmunk említeni, pedig azt sem szabad mellőznünk, tevékenysége még ily rövid s hézagos vázlatában sem: s ez nálunk, különösen főrangúinknál oly ritka érzéke és meleg érdeklődése minden kulturai intézmény s kezdemény iránt. A hol ilyenről volt szó, Mailáth György nem hiányozhatott, tevékenységével, áldozataival. Az akadémiának 1863 óta igazgatótanácsi s 1880 óta tiszteleti tagja, a legtevékenyebb részt vett üléseiben s ügyei igazgatásában; a Kisfaludy-társaságnak alapító tagja s könyvkiadó-

bizottságának elnöke, nemcsak ez utóbbi tisztében járt el nagy buzgósággal, hanem ünnepélyes közgyűlésein, sőt gyakran felolvasó ülésein is megjelent; a képzőművészeti társaság választmányi tagja, s palotája építésére egymaga 130,000 forintot gyűjtött; legutóbb első volt, ki Arany János szobrára 400 forintot utalványozott a pénzügyeit kezelő földhitelintézetnél. Az irodalom kiválóbb emberei irányában levetkezte magáról az arisztokratát s magas állása külsőségeit, mert épen annyira levén a szellemi mint a rangbeli arisztokrácia embere, egyenjogúnak tekintette a lángészt a földi fejedelmekkel. Tanúi voltunk mint különböztette meg Arany Jánost minden alkalommal. Érdeklődése a költészet s a művészet iránt, nemes és fogékony kedélyéről tett tanúbizonyságot. Ritka fokával bírva a klasszikai műveltségnek, tudta azt a modern szellemmel egyesíteni és összeolvasztani, mint kevesen. A nemzeti s utóbbi időkben a budai várszínház rendes látogatója (hol állandóan páholyt tartott), különösen az eredeti darabok előadását soha sem mulasztotta el. E sorok írója előtt, legutolsó találkozásukkor, a »Stomfai család« előadása után behatólag nyilatkozott e darabról. De figyelmét a legkisebb irodalmi mozgalom sem kerülte el.

Hivatalos érintkezéseiben ridegnek és szigorúnak, magánérintkezésben merevnek és kevélynek tartották. Önérzetes volt s nem közeledő. De föl tudott melegedni s ilyenkor szelleme fényoldalait verőfényben mutatta. Ritka ember volt, ki erkölcsi szigorának s igazságszeretetének és nem közönséges mértékű kötelességérzetének köszönhette páratlan tekintélyét s a köztiszteletet.

Mailáth György kidőltével nemcsak az ország legfőbb bírójának helye maradt üresen – s utána oly nehezen betölthető. A régibb nemzedék ama kiváló alakjai egyikét veszítettük el benne, a kikben tudomány és erkölcs, szigor és nemesség, tehetség és jellem egyesült, nagyá tenni az embert, a férfit.